

Rácz Balázs Viktor¹**Járulékoság a kora újkori zálogjogban²***Absztrakt*

A zálogjog járulékoságát a legutóbb behatóan, történeti kontextusban is vizsgáló Bodzási Balázs a magyar rendi magánjog zálogjogáról azt állapította meg, hogy az nem-járulékos konstrukció volt, sőt, mai fogalmaink szerint zálogjognak sem igazán nevezhető. Hasonló véleményen voltak korábban Ágoston Péter és Zalán Kornél jogtudósok is. Mivel azonban megállapításaik megfogalmazásakor e kutatók nem támaszkodtak a korszak levéltári anyagára, így például eredeti zálogszerződéseket vagy peres iratokat nem vizsgáltak, ezért a kérdés megnyugtató tisztázására szükségesnek látszik a Hármaskönyv és a 18-19. századi jogtudósok elméleti munkái mellett e források kutatásba való bevonása is. Tanulmányomban a 16-17. századi erdélyi levéltári anyagban végzett kutatómunkám alapján mutatom be következtetéseimet számos forrásrészlet segítségével. A vizsgálat keretében az a Dieter Medicus német jogtudós által kidolgozott tipológia szolgál, amelyet Bodzási Balázs is átvett. E szerint a járulékoság megjelenési formái a jog létrejöttéhez kapcsolódó járulékoság, a jog terjedelméhez kapcsolódó járulékoság, a jogosulti legitimitációhoz kapcsolódó járulékoság, a jogérvényesítéshez kapcsolódó járulékoság és a jog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság. Véleményem szerint az eddigi szakirodalmi konszenzussal ellentétben a rendi magánjog zálogjoga valójában járulékos jog volt, s a zálogjog sorsa annak keletkezése, fennállása és megszűnése tekintetében is elválaszthatatlan volt attól a követeléstől, amelynek biztosítására szolgált.

Kulcsszavak: járulékoság, zálogjog, jogtörténet, kora újkor, Erdély

Abstract

Balázs Bodzási, who recently examined the accessoriness of pledge in detail, also in a historical context, concluded that the pledge of Early Modern Hungarian private law was a non-accessory construction, and even cannot really be called pledge according to our modern concepts. A similar opinion had previously been expressed by the jurists Péter Ágoston and Kornél Zalán. Nevertheless, these scholars did not rely on archival sources when formulating their conclusions, for example, they did not examine original contracts or judicial documents. Thus, it seems necessary to include these sources in the research, in addition to the theoretical works of 18th and 19th century jurists, in order to clarify the issue. In my study, I present my conclusions on the basis of my thorough research in the archival sources of the 16th and 17th century Transylvania. The typology developed by the German jurist Dieter Medicus and adopted by Balázs Bodzási serves as a framework for the analysis. According to this typology, accessoriness can be linked to the creation of a right, the scope of a right, the

¹ Egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelem Segéd tudományai Tanszék; tudományos segédmunkatárs, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történeti Intézet, rbv9601@gmail.com

² Jelen tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával, illetve az NKFIH 139281 azonosító számú projekt keretében készült. DOI 10.59558/jesz.2024.3.37

legitimation of the entitled, the foreclosure of a right and the termination of a right. In my opinion, contrary to the consensus in the literature so far, the pledge of the Early Modern era was in fact an accessory right, it was inseparable from the claim, which was secured by it, regarding its creation, existence and termination.

Keywords: accessoriness, pledge, legal history, Early Modern Age, Transylvania

I. Bevezetés

A 2013. évi V. törvény (a továbbiakban Ptk.) megszületéséhez vezető úton, illetve azt követően, a Ptk. 2016. évi módosítása (2016. évi LXXVII. törvény) kapcsán a zálogjog iránt megélt a jogirodalmi érdeklődés, természetesen nem függetlenül a gazdasági élet igényeitől, amelyektől a jogalkotó sem tekinthetett el. Különösen igaz ez a zálogjog nem-járulékos – vagy legalábbis nem tisztán járulékos – formáira (különvált zálogjog, önálló zálogjog).³ Mivel a régi Ptk.-ban (1959. évi IV. törvény) annak 1996-os módosításáig a zálogjogban a járulékoság kizárólagosságának elvét igyekezett érvényesíteni a jogalkotó, valójában nem is meglepő, hogy ezután éppen ezekre a konstrukciókra irányult a megkülönböztetett figyelem.⁴ Ezzel párhuzamosan magának a járulékoságnak a vizsgálata is nagyobb hangsúlyt kapott, elsősorban Bodzási Balázs munkásságának köszönhetően, aki hazai viszonylatban 1928 óta először vállalkozott a járulékoság átfogó, a történeti előzményekre is kitekintő elemzésére.⁵ Kutatómunkája eredményeként Bodzási megállapította, hogy az ún. „zálogbirtok” (vagyis a rendi magánjog ingatlan kézizáloga), és az alzálogjog (történeti kontextusban és a hatályos jogban is) egyaránt a zálogjog nem-járulékos formáinak tekinthetők.⁶ Jelen tanulmányban ebből a megállapításból kiindulva kísérlek meg választ adni arra a kérdésre, hogy vajon a kora újkori zálogjog valóban nem-járulékos konstrukció volt-e, vagy felfedezhető-e benne járulékoságra utaló ismérvek?

A járulékoság tulajdonképpen két jog egymástól való egyoldalú függőségét jelenti, vagyis azt, hogy a járulékos jog (mögöttes jog) osztozik az irányító jog (főjog) jogi sorsában a létrejöttétől a megszűnéséig.⁷ A kutatás során a Dieter Medicus német jogtudós által kidolgozott – és Bodzási Balázs által is átvett – rendszerben gondolkodva veszem górcső alá a

³ Lásd például: Gellén Klára: Az önálló zálogjog alkalmazása a jelzálog-hitelezés gyakorlatában. In *Jogelméleti Szemle*, 2002/4. szám, <https://jesz.ajk.elte.hu/gellen12.html> (2024. augusztus 8.); Csizmazia Norbert – Gárdos István: Az önálló zálogjogról kodifikációs szempontból. In *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2007/3. szám, 32-41. o.; Szalóki Gergely: A biztosítéki jog fejlődésének lehetséges irányai. In *Jogelméleti Szemle*, 2011/1. szám, (<https://jesz.ajk.elte.hu/szaloki45.html> (2024. augusztus 4.)); Tóth Gábor Márton: A különvált zálogjog egyes kérdéseiről. In *Themis* 2014/2. szám, 312-348. o.; Gárdos Péter: Észrevételek a Ptk. tervezett módosításának egyes zálogjogi és kötelmi jogi rendelkezéseire. In *Polgári jog* 2016/5. szám <https://gmtlegal.hu/cikkek/eszrevetelek-a-ptk-tervezett-modositasanak-egyeb-zalogjogi-es-kotelmi-jogi-rendelkezeseihez.php?kid=1&did=275> (2024. augusztus 4.); Gárdos István: Az önálló zálogjog jogi természetéről. In *Polgári Jog* 2017/11. szám, <https://gmtlegal.hu/cikkek/az-onallo-zalogjog-termeszeterol.php?kid=3&did=291> (2024. augusztus 4.)

⁴ Bodzási Balázs: A zálogjogi szabályozás gazdasági és jogpolitikai háttere, 72. o. In *Jog – Állam – Politika*, 2012/3. szám, 71-85. o. Arra ugyanakkor Bodzásihoz hasonlóan már több szerző is felhívta korábban a figyelmet, hogy a zálogjogban a járulékoság sosem érvényesült maradéktalanul. Vö. Dezső Gyula: A járulékoság kérdése a zálogjogtanban, 303. o. In *Magyar Jogi Szemle*, 1930/8. szám, 294-303. o.; Szladits Károly: A magyar magánjog vázlatja. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933, 304. o.

⁵ Bodzási Balázs: Járulékoság és absztrakció a zálogjogban. *Jogi Tanulmányok* 2011/1. szám, 27-59. o., Bodzási Balázs: A zálogjog és a biztosított követelés közötti viszony, különös tekintettel a zálogjog nem-járulékos formáira. PhD disszertáció, SZTE ÁJK, Kézirat, Szeged, 2015.

⁶ Bodzási Balázs: Zálogjog a feudális magyar jogban, 145. o. In *Jog – Állam – Politika*, 2013/1. szám, 143-158. o.; Bodzási 2015: 152-153. o.

⁷ Bodzási 2011a: 27-28. o.; Bodzási 2011b: 842. o.

kora újkori magyar zálogjogot. Egészen pontosan azt fogom megvizsgálni, hogy a járulékoság lehetséges megjelenési formái fellelhetők-e a korszak zálogjában. A járulékoság ezen típusai a következők: a jog létrejöttéhez kapcsolódó járulékoság, a jog terjedelméhez kapcsolódó járulékoság, a jogosulti legitimációhoz kapcsolódó járulékoság, a jogérvényesítéshez kapcsolódó járulékoság és a jog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság.⁸ A munka elvégzését az indokolja, hogy sem Bodzási, sem a kérdésben korábban azonos módon állást foglaló Ágoston Péter⁹ és Zalán Kornél¹⁰ nem használtak fel következtetéseik levonásához érdemi levéltári forrásanyagot, hanem csupán a Hármaskönyvre és a 18-19. századi jogtudósok munkáira támaszkodtak. Véleményem szerint azonban a korszak zálogjogáról alkotott képünk – beleértve a járulékoság kérdését is – nem kezelhető fenntartások nélkül egészen addig, amíg azt nem eredeti zálogszerződések, törvényszéki iratok és további kapcsolódó levéltári források segítségével alakítottuk ki.

Az érdemi vizsgálatot megelőzően még a kutatás tárgyával kapcsolatban szükséges néhány megjegyzést tenni, tudniillik arra vonatkozóan, hogy mit is értek kora újkori zálogjog alatt. Noha a rendi magánjog zálogjoga kapcsán a jogtörténeti szakirodalom hajlamos csupán a szerződés révén létrejött ingatlan kézizálogra koncentrálni,¹¹ a kutatásból nem kívánom kirekeszteni az ingó kézizálogot sem. Sőt azokat az eseteket sem, amikor a zálogjogot nem szerződés, hanem egyoldalú jognyilatkozat (uralkodói adománylevél vagy végrendelet), bírói ítélet vagy „törvény” (illetve a korszakban inkább szokás) hozta létre. A kutatás időkorét azért szűkítettem a jogtörténeti irodalomban megszokottól némileg eltérő módon a kora újkorra a rendi korszak helyett, mert az ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszéken *Az Erdélyi Fejedelemség zálogjoga* címmel elkészült doktori disszertációm alapjául szolgáló forrásbázis – amelyre a jelen tanulmányba foglalt következtetéseimet is építem – döntő többségében 16-17. századi levéltári anyagot jelent. Annak ellenére azonban, hogy forrásaim a kora újkori Erdélyből származnak, s így elsősorban e korszak és terület zálogjoga járulékoságának megítélése szempontjából relevánsak, úgy gondolom az itt elmondottak kiindulópontul szolgálhatnak Magyar Királyság, illetve az egész rendi korszak zálogjoga járulékoságának vizsgálata kapcsán is.

⁸ Medicus, Dieter: Die Akzessorietät im Zivilrecht, pp. 498–501. In Juristische Schuldung, Vol. 10., 1971, 497-504. o.; Bodzási 2011a: 30-32.; Bodzási 2015: 22-24. o.

⁹ Ágoston Péter: A magyar zálogjog története. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1905, 16-17. o.

¹⁰ Zalán Kornél: A régi magyar zálogbirtok és mai jogunk. In A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriumának Kiadványai 3., Dunántúl R.-T. Egyetemi Nyomdája, Pécs, 1931, 16. és 27. o.

¹¹ Külön hosszabb exkurzust igényel a rendi magánjog ingatlan kézizáloga szinonimájaként használt „zálogbirtok” intézménye. Zalán Kornél munkája nyomán a szakirodalomba beépült fogalom véleményem szerint nem túl szerencsés, ugyanis a „zálogbirtok” kifejezést „zálogba adott földbirtok” értelemben is használhatnánk – és használja is a történeti szakirodalom –, ami már önmagában is félrevezető. Emellett az sem egészen egyértelmű, hogy a fogalmat használó szerzők pontosan mit szeretnének e szóval kifejezni: azt ti., hogy ez az ingatlanok (földbirtokok) zálogba adására szolgáló kézizálog-konstrukció, vagy pedig ugyanazt takarná, mint a birtokzálog kifejezés, vagyis hogy a zálogba adott jószágot a hitelező a birtokában tarthatta és használhatta. E diszkrét terminológiai bizonytalanság miatt úgy sejttem, hogy sokszor maguk a szerzők sem feltétlenül tudatosan használták a fogalmat, vagy legalábbis a különböző kutatók nem mindig ugyanazt kívánták a terminussal leírni. Sőt, azt is meg merném kockáztatni, hogy a kifejezés a történeti szakirodalomból szivárgott be a jogtudományba, ahol a „birtok” kifejezés többlet-jelentéstartalma miatt önálló életre kelt, s úgy vált a „rendi magánjog ingatlan-kézizáloga” *terminus technicus*ává, hogy eredendően csak egy teljesen más („zálogba adott földbirtok”) jelentéssel rendelkezett. Ezt látszik alátámasztani, hogy a Zalán által hivatkozott Grosschmid Béninél a zálogbirtok még nem egy sui generis jogintézmény megnevezése, hanem a jóval általánosabb „zálogképpen birtokolt dolog” kifejezésben tűnt fel. Összegezve tehát a „zálogbirtok” fogalom alkalmazását a magam részéről kifejezetten kontraproduktívak tartom és kerülöm. Vö. Grosschmid Béni: Fejezetek költelmi jogunk köréből II. Athenaeum, Budapest, 1900, 624-626. o.; Zalán: i.m. 20-30. o.; Bodzási 2013: 145-146. o.; Bodzási 2015: 152-154. o.

II. A jog létrejöttéhez kapcsolódó járulékoság

A járulékoság lehetséges megjelenési formái közül az első, amit meg kell vizsgálnunk, az a zálogjog létrejöttéhez kapcsolódó járulékoság. Ennek lényege röviden összefoglalható: a járulékos jog csak akkor jön létre, ha az irányító jog is létrejött.¹² A kora újkori zálogjog kapcsán tehát mindenekelőtt azt kell megvizsgálnunk, hogy az valamilyen kötelelem biztosítására jött-e létre. A jogtörténeti szakirodalomban konszenzus uralkodik azzal kapcsolatban, hogy a kora újkori zálogjog biztosítéki célt (is) szolgált, létrejöttét pedig szükségképpen megelőzte valamilyen követelésnek a fennállása.¹³ Ezen még az sem változtat, hogy Béli Gábor – egyébként a középkorra vonatkozó megállapítása – szerint a hasznot hajtó ingatlan zálogba adása elsődleges célja nem annak biztosíték-jellegében keresendő, hanem kamathelyettesítő funkciójában. Béli ugyanis még így is elismerte, hogy a zálogba adott ingatlan a birtoklás mint jogi tény, a külvilág felé nyilvánvaló állapot okán egyúttal biztosítékul is szolgált a tartozás majdani megfizetésére,¹⁴ a zálogjog létrejöttéhez kapcsolódó járulékoság vizsgálata szempontjából pedig ez is bőven elégséges ahhoz, hogy a biztosítéki szerepet tekintve konszenzusról beszéljünk.

Az általam feltárt források teljes mértékben megerősítik az eddig kialakult képet, vagyis általánosságban elmondható, hogy a korszakban zálogjog csak és kizárólag valamilyen vagyoni jellegű követelés biztosítására jött létre, és mint ilyen, a létrejöttét tekintve járulékos jognak tekinthető. Ez tipikusan, de nem feltétlenül felvett kölcsönt jelentett, alapjául szolgálhatott akár kiszabott bírság, vagy kártérítési, illetve kielégítetlenül maradt öröklési jogi igény is (például az özvegyet illető hitbér). Az irányító jog és az abból származó követelés keletkezése időben gyakran számottevően megelőzte a zálogjog létrejöttét. A következő, 1691-es forrásrészletben például az adós (zálogkötelezett) azért adott hitelezőjének (zálogjogosult) újonnan rétet zálogba, mert a korábban a hitelezőtől felvett kölcsönt – amely alapján őt kamatfizetési kötelezettség is terhelte volna – nem tudta visszafizetni, és a kamatfizetést sem teljesítette: „Ennek előtte egynéhány esztendővel kért volt nemzetes Kun Mihály uram Iszlói György uramtól tíz forintokat kölcsön, melyre is ígért volt őkegyelme esztendőnként szép vetni való búzát, melyet is őkegyelme eddig meg nem adott, sem pénzt, sem az búzát. Most penig ada Kun Mihály uram azon adósságért az vadadi alsó hatában egy darab rétet zálagban pro flor. 16 id est tizenhat forintokig.”¹⁵

Ehhez hasonlóan gyakori volt az az eset is, hogy az irányító jog, illetve követelés keletkezésével lényegében egyidejűleg jött létre maga a zálogjog is, például úgy, hogy a kölcsön felvételével egyidejűleg az adós zálogtárgyat adott át a hitelezőjének: „Mivel Berzenczey Márton uramnak lévén őkegyelme feleségével együtt szükségek sok káraikra nézve, különben szükségeket véghez nem vihetnék, hanem kellett őkegyelmeknek Veres Pócz nevű helyben nemzetes Balogh Máté uram zálogos része szomszédságában való részeket [...] száz magyar forintokig zálagban adni nemzetes Berzenczey István uramnak [...] mely száz forintokat poltura, garas és dutka pénzülv leváltak is mielőttünk megírt Berzenczey Márton uram és felesége, Ózdi Kata asszony.”¹⁶

¹² Bodzási 2011a: 31. o.; Bodzási 2011b: 843. o.; Bodzási 2015: 22. o.

¹³ Illés József: A magyar szerződési jog az Árpádok korában. In Magyar Jogászegyleti értekezések 22/4., Franklin-Társulat, Budapest, 1901, 121. o.; Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. Grill Károly Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1919, 407. o., Iványi Béla: Magyar alkotmány- és jogtörténeti jegyzetek. Szent István Társulat, Szeged, 1929, 154.; Homoki-Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig. JATE Press, Szeged, 2001, 100. o.; Homoki-Nagy Mária: A magyar szerződési jog fejlődése a késő rendiség korában, 45. o. In Jogtörténeti Szemle, 2014-2015/4-1. szám, 44-50. o.

¹⁴ Béli Gábor: Pénzkölcsön, zálogkölcsön a régi magyar jogban a Hármaskönyv megjelenéséig, 25. o. In Acta Universitatis Szegediensis: Forum: Acta Juridica et Politica, 2019/1. szám, 5-26. o.

¹⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [MNL OL] P 1995 Mikó család, 1. fol. 36r.

¹⁶ MNL OL P 1868 Rhédey család, IV. 31. No. 29.

Szintén Béli Gábor volt az, aki a (középkori) zálogjog biztosítéki szerepét látta kidomborodni a közvetlenül hasznot nem hajtó ingóságok elzálogosításában,¹⁷ amely a kora újkorban is szerves részét képezte a mindennapoknak, legyen szó akár arany- vagy ezüstitárgyról,¹⁸ vagy egyszerű munkaeszközökről, ruhaneműkről.¹⁹ Kifejezetten a biztosíték-jelleg érzékeltetése céljából álljon itt egy részlet Apor Péter *Metamorphosis Transylvaniae* című művéből: „Erdélyi magyar, székely, szász, három natio, az ki még tartod az eleidről rád maradt ezüst pohárt, kupát, s kannát, mikor ezeket megnézed, mit gondolsz, miért csináltatták volt ezeket az tü eleitek? Bizony nem más okból, hanem ha leejtették, annak az cserepe is jó volt, ha hirtelen megszűkültek pénzből, zálogba vetették, s mindjárt adtak pénzt zálogjára, még időre mikor az pénzt megszerezhették, kiváltották, és így az kinek ezüst portékája volt, volt annak pénze.”²⁰

Zalán Kornél alapján Bodzási Balázs ugyanakkor azt állapította meg, hogy a nemesi ingatlan kézizálogba adásával létrejövő zálogjog (nála „zálogbirtok”) valójában csak olyan dologi biztosíték volt, amely önálló dologi adósságként, személyes követelés nélkül állt fenn. Elgondolását arra alapozta, hogy a zálogkötelezett tulajdonossal szemben követelési jog nem illette meg a zálogjogosult hitelezőt.²¹ A következőkben azt kívánom bemutatni a kora újkori források segítségével, hogy a korszak zálogjogát miért gondolom ennek ellenére mégis személyes követelés alapján fennálló, járulékos jognak.

Mindenekelőtt ennek a nemesi ingatlan kézizálog vonatkozásában is eklatáns bizonyítéka a jogszatosság (*evictio*) intézménye, amelynek keretében a zálogkötelezett arra vállalt garanciát, hogy a zálogjogosultat a zálogtárgy birtoklásában senki nem fogja akadályozni. E szavatosságvállalás által tehát a zálogkötelezett közvetve azt állította, hogy eleget tett a *praemonitiós* kötelezettségének, azaz a zálogtárgyat előzetesen felkínálta zálogba vételre mindenkinek, akit arra vonatkozóan előzálogbavételi jog illetett meg, és ezáltal biztosította, hogy az atyafiai nem fogják perelni a hitelezőt a jószágért. A szavatosságvállalás emellett előzetes perbe bocsátkozási kötelezettségvállalást is jelentett, vagyis ha az említett atyafiak a zálogtárgyat a jogosulttól peres úton kívánták megszerezni, akkor a zálogkötelezett a jogosult támogatására köteles volt belépni a perbe. Ennek elmulasztása esetén pedig, vagy ha a jogosultat a birtoklásban megoltalmazni nem tudta volna, akkor a jogosult ugyanolyan értékű másik vagyontárgyat foglalhatott le tőle, és azt birtokolhatta ezután zálogképpen a tartozás visszafizetéséig.²² „Evictiót vón magára minden atyafiak képiben Zoltai István uram, hogy ha valamelyik abból az jószágból exturbálni akarná ezen vérek közül, vagy elfoglalnák feljebb megírt Páter János uramtól az feljebb megírt summa pénzig egy viceszolgabíró

¹⁷ Béli: i.m. 25.

¹⁸ MNL OL P 1868 II. 6. fol. 2.; V. 74. fol. 32v.; P 1995 I. fol. 2v.; Kovács András (szerk.): Gyulafehérvár város jegyzőkönyvei. Gyulafehérvár város városkönyve 1588-1674, Gyulafehérvár város törvénykezési jegyzőkönyvei 1603-1616. In Erdélyi Történelmi Adatok VI/2., Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1998, 36., 97-98., 161-163. és 329-332. o.; Tüdös S. Kinga – Rüs-Fogarasi Enikő (szerk.): Erdélyi testamentumok I-V. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2003-2014, II. 77., 89., 92., 99-100., 102., 117. és 137-138. o.; III. 37., 46., 58., 118. és 171. o.; IV. 84-86. és 103-104. o.; V. 72., 79. és 89. o.

¹⁹ Rácz Balázs Viktor (szerk.): Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvek (1679–1701). Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2023, 93., 246., 368. és 384. o.; MNL OL P 1868 IV. 55. No. 23.; Székely Nemzeti Múzeum, Könyvtár [SZNM K] Lsz. 65 854 Orbaiszéki egyházi bíraskodási jegyzőkönyvek, fol. 13v., 122r.; Lsz. 65 886 886 Orbaiszéki törvénykezési jegyzőkönyvek, fol. 87r.; 92r. Köszönettel tartozom a Székely Nemzeti Múzeumnak, és különösen Boér Hunornak, a múzeum könyvtárosának, amiért a jegyzőkönyveket rendelkezésemre bocsátották.

²⁰ Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1927, III. cikkely

²¹ Zalán: i.m. 11. o.; Bodzási 2013: 145. o., Bodzási 2015: 151. o.

²² Dósa Elek: Erdélyhoni jogtudomány II. k. n, Kolozsvár, 1861, 479-480. o.; Ágoston: i.m. 43. o.; Timon: i.m. 412. o.

melléje vevén Páter János uram azon vármegyében lévő jószágából satisfactiót tehessen kétszázötven forintig.”²³

Logikus tehát, hogy ha a zálogjogosultnak semmiféle személyes követelése nem állt volna fenn a zálogkötelezett felé, akkor a zálogtárgy elperlésekor sem léphetett volna fel vele szemben egy másik, az eredeti követeléssel hasonló értékű zálogtárgy lefoglalása iránt. Az önálló dologi biztosíték ugyanis – ahogy Bodzási fogalmaz – „a követeléstől jogilag teljesen függetlenek voltak”.²⁴ Még ennél is plasztikusabban mutatja meg azonban a zálogjogosult személyes követelésének fennálltát a zálogkötelezett felé az a per, amelyben a hitelező a helytállási kötelezettségét elmulasztó adóstól nem egy másik zálogtárgy átadását, hanem a tartozás visszafizetését követelte: „Egy darab szántóföldet adott volt nekem zálagba pro flor. 3 den. 60. ugyan az szotyori, sepsiszéki közepső határban két út között, Szotyori Gergely uram vicinumjában ab una. Evictiót is fogadott volt róla, melyért mikor engem perlettek, nem evincált, noha jelen volt. Kárba estem, mely facit flor. 12, az föld kiment kezemből, ezért cum poena calumniae, az fenn megírt pénzemet és káromat cum duplo refundálja.”²⁵

A nemesi ingatlan kézizálog köréből kitekintve, és egy-egy vagyontárgy zálogképpen lefoglalását vizsgálva szintén elmondható, hogy ez a zálogkonstrukció is feltételez egy alapul fekvő személyes követelést. Zálogolásra ugyanis károkozás, normaszegés vagy valamilyen meg nem fizetett, és más módon nem biztosított adósság fennállása esetén kerülhetett sor. Ezek mind szükségképpen személyes követelések voltak, amelyekről a zálog mint dologi biztosíték nem is függetlenedett.

„Balázs István mint I. az méltóságos gróf Kálnoki Sámuel uram ónagysága jobbágya proclamáltatá per Gabrielem Bedő Bedő Sámuel senior mint A.-t, ambae partes sepsiszékiek, kőrispatakiak. Salvum sit, egy ökrit kötöttem volt meg őkegyelmének, szőriről protestálok. Ilyen dologért kötöttem volt meg, hogy az elmúlt közelebbik esztendőben kegyelmednek szolgáltam, az béremet meg nem adta kegyelmed, mely bérem pénzben teszen flor. 7, két zeke, egy harisnya, egy ing.”²⁶

III. A jog terjedelméhez kapcsolódó járulékoság

Az irányító jog és a járulékos jog viszonyára jellemző, hogy az előbbi határozza meg az utóbbi nagyságát, terjedelmét is.²⁷ A kora újkori zálogjog vonatkozásában ez annyit tesz, hogy a zálogjog az azzal biztosított követeléshez igazodik, és a zálogtárgy visszaváltásakor a zálogjogosult nem követelhetett többet, mint amire az irányító jogból fakadó követelése alapján jogosult.

A zálogjog járulékosága ebben a tekintetben is több oldalról megfigyelhető a korszak forrásaiban. A székelyek 1562. évi felkelésének leverését követően született segesvári végzések a székely előkelők részéről a közsékelyeket ért sérelmek orvoslására előírták, hogy ha a közsékelyek vissza akarnák váltani az előkelőknek zálogba adott földjeiket, akkor tőlük az előkelők az eredeti kölcsön összegénél többet ne követeljenek: „Értettük azt is a közönséges panaszokból, hogy sokan az község közül szegénységeknek miatta kényszerítették a főnépektől házokra és egyéb örökségekre pénzt kölcsön felvenni és azokat nekik elzálogosítani, kiktől mikor meg akarnák váltani, az mennyiben zálogban vetették, azon summán nem akarják megereszteni. [...] Azért végeztük, hogy mind főemberek, mind egyéb

²³ MNL OL P 311 Hatfaludy család, XXVII. fol. 53.

²⁴ Bodzási 2015: 152. o.

²⁵ Rác: i.m. 239. o.

²⁶ MNL OL R 298 Erdélyi iratok, 11. fol. 30v.

²⁷ Bodzási 2011a: 31. o.; Bodzási 2011b: 843. o.; Bodzási 2015: 22-23. o.

rendbeliek, valakiknél efféle zálogos örökség vagyon, meglévén a zálogosításnak summája, tartozzék azt felvenni és az örökséget megbocsátani.”²⁸

Szintén tanulságos eset a zálogjoggal biztosított követelés terjedelméhez kapcsolódó járulékoság szempontjából a Mohácsy Istvánné és Fiáth Zsigmond között előbb Szörény vármegye, majd a lugos-karánsebesi bán ítélőszékén, végül a Fejedelmi Táblán 1629-1631 között lefolyt per. Fiáth Zsigmond még 1624-ben vett zálogba – az eredetiben is fennmaradt zálogszerződés szerint²⁹ – 49 forintért egy birtokrészt Szörény vármegyében, amelyet Mohácsy Istvánné most vissza kívánt váltani. Mohácsy Istvánné azonban nem 49, hanem 29 forint visszafizetése mellett követelte magának a zálogtárgy kiadását, mivel szerinte annak ellenére, hogy a kölcsönszerződés 49 forintról szólt, Fiáth valójában csak 29 forintot kölcsönzött. Minthogy a kikérdezett tanúk a felperes (adós, zálogkötelezett) állítását igazolták, a bíróság kötelezte is az alperest (hitelezőt, zálogjogosultat) az adós által felkínált teljesítés elfogadására, és a zálogtárgy visszaadására.³⁰

Feltétlenül meg kell jegyezni azt is, hogy a zálogjoggal biztosított követelés nagyságának változása kihatott a zálogjogra is. Ennek megfelelően, ha a zálogkötelezett adós a zálogjogosult hitelezőtől újabb kölcsönt kívánt felvenni, és a hitelező a nála lévő zálogtárgyat az újabb kölcsön biztosítékaként is elfogadta, akkor az új kölcsön összegét hozzáadták az eredetihez, a zálogtárgy pedig csak ezért a megnövelt összegért volt visszaváltható.³¹ Az is elképzelhető volt azonban, hogy a hitelező valamilyen okból elengedte az adóssal szemben fennálló követelésének egy részét, aminek eredményeképpen az adós teljesítéskor (e kisebb összeg visszafizetésével) a követelés biztosítására szolgáló zálogjog is megszűnt.³²

Bodzási megállapítása szerint a hatályos jogban a zálogjoggal biztosított követelés terjedelméhez kapcsolódó járulékoságból fakad, hogy az kiterjed a főkövetelés kamataira, illetve a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.³³ Ebből fakadóan nem tekinthetjük a járulékoság elvét áttörő szabálynak a rendi zálogjog azon jellegzetességét sem, miszerint a zálogjogosult a zálogtárgyat használhatta és hasznosíthatta, a beszedett hasznokon pedig főszabály szerint tulajdont szerzett.³⁴ Ezek ugyanis a kamatszedés – majd csak az 1647:144. törvénycikkkel feloldott – általános tilalma miatt voltaképpen a kamatok helyett illették meg a hitelezőt (zálogjogosultat),³⁵ amely ilyen módon beletartozott az irányító jogból fakadó követelés terjedelmébe. Ugyanígy a zálogtárgyon – tipikusan ingatlanon – végzett beruházások mint arra fordított költségek megtérítésére vonatkozó általános, de gyakran a szerződésekben külön is hangsúlyozott kötelezettségéről³⁶ az idézett jogirodalmi álláspont alapján szintén azt mondhatjuk, hogy az is részét a zálogjoggal biztosított követelésnek.

²⁸ Szabó Károly (szerk.): Székely oklevéltár II. Demjén Imre egyetemi könyvtár bizománya, Kolozsvár, 1876, 164-165. o.

²⁹ MNL OL P 990 Fiáth család, 1. No. 25.

³⁰ MNL OL P 990 1. No. 28.

³¹ Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Covasna [ANR Covasna] Fond 60. Familia Zambler din Cernatul de Jos, Fasc. 41. fol. 4., 7.; Fond 75. Colecția de documente al Muzeului Județean din Sfântu Gheorghe, Fasc. 3. fol. 59., 152.; Fond 89. Colecția Tuzson Joan, Fasc. 1. fol. 2r-v.; Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Harghita [ANR Harghita] Fond 352. Colecția Kovacs Denes, No. 61.; MNL OL P 1610 Lázár család, 48. fol. 156.

³² ANR Covasna Fond 55. Familia Vajna din Pava, Fasc. 1. fol. 35-36.

³³ Bodzási 2011b: 845. o.

³⁴ Illés: i.m. 128. o.; Homoki-Nagy 2001: 102. o.; Béli: i.m. 25. o.

³⁵ Timon: i.m. 410. o.; Homoki-Nagy 2001: 100. o.; Homoki-Nagy 2014-2015: 45. o.

³⁶ Ágoston: i.m. 64. o.; Homoki-Nagy 2001: 102-103. o.; Bodzási 2013: 149-150. o.; Bodzási 2015: 159. o., Béli: i.m. 20-21. o. Néhány korabeli szerződés, amely kifejezetten előírta a zálogkötelezett számára a beruházások megtérítésének kötelezettségét: ANR Harghita Fond 302. Familia Both din Căpâlnița, No. 5.; MNL OL P 311 XXVII. fol. 54.; P 702 Wesselényi család, 1. fol. 111.; P 990 1. No. 25.; R 391 Hunyad megyei gyűjtemény, A 16. No. 17.

IV. A jogosult legitimációjához kapcsolódó járulékoság

Az irányító jog azt is meghatározta, hogy a járulékos jog kit illelhet meg. Ez Bodzási szerint elsősorban abban nyilvánul meg, hogy az irányító jog átruházása (engedményezése) esetén a járulékos jog is átszáll az új jogosultra.³⁷ A kérdést a járulékos jog oldaláról megközelítve ehhez véleményem szerint azt is hozzá kell tenni, hogy a járulékos jog – mint az irányító jogtól egyoldalúan függő jog – önmagában nem forgalomképes, csupán az irányító joggal együtt ruházható át. A kora újkori zálogjog kapcsán tehát azt kell áttekinteni, hogy egyrészt a zálogjoggal biztosított követelés engedményezése feltétlenül a zálogjog átszállását is eredményezte-e. Másrészt pedig azt, hogy a zálogjog lehetett-e önállóan, a követelés átruházástól függetlenül forgalom tárgya. E két aspektust, úgy gondolom, célszerű párhuzamosan megvizsgálni.

A biztosított követelés engedményezése, illetve a zálogjog esetleges önálló átruházhatósága tekintetében az egyik szóba jöhető konstrukció a zálogtárgy alzálogba adása. A zálogjogosultat a kora újkorban megillette az alzálogba adás joga (*ius subpignorandi*), amelynek keretében a zálogjogosult a zálogtárgyat egy harmadik személynek zálogba adhatta, de csak a zálogkötelezett érdekeinek sérelme nélkül (tehát legfeljebb akkora összegért, amekkora a kötelezett felé fennálló tartozása, és időben nem tovább, mint amennyi ideig az eredeti szerződésben a zálogtárgyat neki lekötötték).³⁸ A járulékoság szempontjából a kérdés az, hogy vajon ez az átruházás a biztosított követeléssel együtt történt-e vagy pedig anélkül. Más szavakkal: az alzálogszerződés jogosultja vált-e egyúttal a zálogjoggal biztosított követelés jogosultjává is? Bár Bodzási az alzálogjogot is nem-járulékos zálogjogi konstrukciónak tekinti (a régi és a mai jogban is), amely függetlenné válhatott az eredeti zálogjogosult követelésétől,³⁹ a források alapján úgy látszik, hogy ez a kora újkorban nem így volt, és az alzálogba adásra csak az eredeti követelés átruházásával együtt kerülhetett sor. Az alábbi forrásrészlet alapján is látható, hogy az eredeti zálogkötelezett (Lövete Mihályné) mindig az aktuális zálogjogosulttal (sorrendben: Tankó Lőrinc, Porkoláb Ferencné, Daniel Ferenc) állt kötelmi viszonyban, és mindig annak teljesíthetett, aki a zálogtárgyat éppen birtokolta: „Vött volt Tankó Lőrinc deák [...] néhai Lövete Mihálynétól egy darab szántóföldet zálagon, mely földet ő is bocsátott volt az nénje Porkoláb Ferencné kezébe pro flor. 9. Ezt azért az földet Porkoláb Ferencné is adá nemzetes Daniel Ferenc uramnak zálagképpen kilenc forintért. [...] Ilyen conditióval bocsátá penig ökegyelme kezében, hogy ha az Lövete Mihály posteritási meg akarják váltani az denotált földet, nemzetes Daniel Ferenc uram is megírt zálagját leválván ki tartozzék kezéből bocsátani.”⁴⁰

Külön figyelmet érdemel az a csereszerződés, amelyben az egyik fél a tulajdonában lévő dolgot szolgáltatotta, a másik viszont csupán általa zálogban bírt ingatlant adta át. A csereszerződésben résztvevő azon fél, aki a szerződés révén zálogjogosulti pozícióba került, tulajdonjogot a kora újkorban is ismert és alkalmazott *nemo plus juris* elv⁴¹ szerint természetesen nem szerezhette, azonban a zálogjoggal együtt jogosultjává vált az általa biztosított követelésnek: „Mely földért Hadnagy István és Mátyás uramék is adának Kovács Márton uramnak ugyanazon mezőben egy földet, mely föld Mihácz Ferenc uramé volna

³⁷ Bodzási 2011a: 31. o.; Bodzási 2011b: 843. o.; Bodzási 2015: 23. o.

³⁸ Ágoston: i.m. 35. o.; Homoki-Nagy 2001: 102. o.; Bodzási 2013: 152-153. o.

³⁹ Bodzási Balázs: Alzálogjog a régi és a mai magyar magánjogban, 46–47. o. In Csöd – Felszámolás – Reorganizáció, 2014/3-4. szám, 39-47. o.

⁴⁰ MNL OL P 972 Daniel család, 1. fol. 173. További hasonló végrendeleti rendelkezések: ANR Harghita Fond 11. Parochia Romani-Catholică Gheorgheni, fol. 11r-12r.; Fond 26. Scaunul filial Giurgeu, No. 5. fol. 99r.; ANR Covasna Fond 88. Colecția Szorcesei Vincențiu, Fasc. 2. fol. 18.; MNL P 1610 48. fol. 84v.; Tüdös S. – Rűsz-Fogarasi: i.m. I. 222. o.; IV. 125-126. o.

⁴¹ *Compilatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum*, Claudiopoli, 1669. 69. o.

ugyan, de őkegyelme kezeknél zálagban vagyon. [...] Ilyen conditióval, hogy ha megváltaná Mihácz Ferenc uram, tartozzanak adni Hadnagy István és Mátyás uramék Kovács Márton uramnak flor. 10, s őkegyelme vagy maradéki az tíz forintot tartozzanak leválni, és az földet kibocsátani Mihácz Ferenc uramnak.”⁴²

Szintén gyakran mondható az az eset, amikor a jogosult személyében végrendeleti vagy törvényes öröklés eredményezett alanyváltozást. Az örökös ekkor szintén egyszerre vált a zálogjog, illetve a zálogjoggal biztosított követelés jogosultjává, amelyet a végrendeletek nem ritkán *expressis verbis* rögzítettek is: „Ezt az két földet hagyom az leányomnak, Maxai Juditnak, mivel az anyja palástjának az árával vettem volt, hogy ha valamikor az Tóth Anna megváltaná, az zálag Juditnak adassék.”⁴³

A jogosulti legitimációhoz kapcsolódó járulékoságról a kora újkori zálogjog vonatkozásában elmondottakat tehát röviden összegezve megállapítható, hogy az irányító jog átruházása minden esetben a járulékos jognak (zálogjognak) az új jogosultra való átszállását is jelentette, ezzel együtt viszont a zálogjog nem lehetett a forgalom önálló tárgya.

V. A jogérvényesítéshez kapcsolódó járulékoság

A személyes követelés vélelmezett hiányával összefüggésben Bodzási a zálogjogosultat (hitelezőt) megillető kielégítési jognak sem találta nyomát a nemesi ingatlan kézizálog intézményében. Ebből vonta le Bodzási azt a következtetést, hogy valójában ez a fajta konstrukció mai fogalmaink szerint nem is nevezhető igazán zálogjognak, mert a mai zálogjogfogalomnak lényegi eleme a zálogjogosultat megillető kielégítési jog.⁴⁴ A járulékoság szempontjából ennek annyiban van jelentősége, hogy a járulékoság a jogérvényesítés vonatkozásában is lemérhető, hiszen „a járulékos jog érvényesítésére csak akkor kerülhet sor, ha az irányító jogból származó követelést esedékességkor nem teljesítik.”⁴⁵

Bodzásinak kétségtől igaza van abban, hogy az ingatlan kézizálogból a hitelezők a kora újkorban főszabály szerint valóban nem kereshettek kielégítést, hiszen – ahogy arra már utaltam – a zálogtárgyon a jogosult használati és hasznosítási jogot szerzett, értékesítési jogot azonban nem. Ez ugyanakkor a zálogjog járulékoságára vonatkozóan még nem nyújt érdemi információt, hiszen egy jog attól még nem lesz nem-járulékos, hogy a jogosult valamilyen okból nem érvényesítheti a járulékos jogot. A járulékoság elve ugyanis csak arra ad választ, hogy ezt a járulékos jog jogosultja az irányító jogtól függően teheti-e meg vagy sem. Az ingatlan kézizálog kapcsán ez annyit jelent, hogy az értékesítési jog hiánya következtében ez a zálogjog-konstrukció még nem nevezhető nem-járulékosnak, sőt, éppen ellenkezőleg! A zálogjogosult éppen azért nem értékesíthette a zálogtárgyat, mert az adós főszabály szerint bármikor visszafizethette tartozását, illetve tőle a hitelező nem követelhetette azt, amíg a

⁴² MNL OL E 178 Archivum familiae Hadnagy, fol. 209.

⁴³ ANR Covasna Fond 76. Colectia Balazs Martin, Fasc. 1. fol. 6-7.

⁴⁴ Bodzási 2013: 155. o.; Bodzási 2015: 162. o. Annak a kérdésnek a vizsgálata azonban, hogy a kora újkori zálogjog nevezhető-e egyáltalán zálogjognak vagy sem, szétfeszítené jelen tanulmány kereteit, ezért ezzel kapcsolatban csak annyi megjegyzést tennék, hogy véleményem szerint a korszak zálogjogát úgy írhatjuk le, mint egy korlátolt dologi jog, amely a jogosult követelésének biztosítását szolgálja. A meghatározás bővítése bármilyen más eddig szokásos definíciós elemmel vagy felesleges lenne, mert csak hosszas példalózás után fedhetné le a teljes intézményt (pl. alapjául szolgálhatott a felek rendelkezése, bírói ítélet vagy törvény, illetve szokás), vagy kifejezetten pontatlan és félrevezető, mert beillesztésük nem lenne tekintettel a főszabály alóli kivételekre (pl. haszonjog), vagy akár egyáltalán nem is helytálló a korszak zálogjogára nézve (pl. nem-járulékos jog).

⁴⁵ Bodzási 2015: 23. o.

biztosítékként elfogadott zálogtárgyat birtokolta.⁴⁶ A jogosult értékesítési jogának hiánya tehát összhangban áll a zálogjog járulékos jellegével, és éppen arra vezethető vissza. Mivel az irányító jogból fakadó követelésének sem volt esedékessége, a hitelező a járulékos jog érvényesítésével sem elégíthette ki követelését.

Feltétlenül meg kell azonban jegyezni, hogy a kora újkori zálogjogban találunk példát olyan zálog-konstrukciókra is, amelyeknek részét képezte a zálogjogosult hitelezőt megillető kielégítési jog, ismételten összhangban az irányító joggal, járulékos jogként. Az egyik ilyen, még kifejezetten a nemesi ingatlan kézizálog körében maradván, a *lex commissoria* kikötés mellett kötött zálogszerződések, amelyeknek eddigi tudásunk szerint a 16-17. században nem lett volna szabad létezniük, mégis fel-fel bukkannak az erdélyi (székelyföldi) forrásokban. A megfigyelés újdonságként ható jellegére való tekintettel, annak alátámasztására, e szerződésekből hosszabban is kívánok idézni. 1580-ban például Kun Gáspár két örökséget adott zálogba Jankó Ferencnek 23 forintért, „mely huszonhárom forinttal az megholt Kun Gergely maradt volt adósa Jankó Ferencnek, [s] amikor Barcsayval osztozánk Osdolán, énrám marada az huszonhárom forint, így hogy ha 1580 esztendőben Szent Gergely pápa napján fel nem váltanám, örökbe vesszen Jankó Ferencnek.”⁴⁷

1654-es Lázár András és Balaska János szerződése, amely ehhez hasonlóan egyértelműen *lex commissoriát* tartalmazó jogügylet. Ebben a Balaska Jánosnak 50 forinttal tartozó Lázár András a házat adta zálogba hitelezőjének azzal a feltétellel, hogy „ha Szent György napjára paratis pecuniis megadja az ötven forintot, bene, Balaska János is tartozzék elvenni, de ha arra az feljel megírt Szent György napjára meg nem adná Lázár András, azon az napon túl örökösön maradjon Balaska Jánosnak az megírt jószág, éppen rajta való épületeivel együtt és onnan Lázár András mindenestől kiköltözzék.”⁴⁸

Látható tehát, hogy ezek a szerződések a fizetésre megszabott határidő lejártához jogkövetkezményként az adós zálogtárgy feletti tulajdonjogának elvesztését fűzték, mindenféle újabb szerződéskötési vagy elszámolási kötelezettség nélkül. A jelenségre pedig ezek mellett további példákat is lehetne hozni a 16-17. századi Kézdiszékéből,⁴⁹ ahol tehát az Árpád-kori és korai Anjou-kori középkori joggyakorlat⁵⁰ egyfajta zárványszerű továbbélésének lehetünk tanúi. Azt ugyanakkor szeretném hangsúlyozni, hogy véleményem szerint az ország többi részén sem beszélhetünk a *lex commissoria* kifejezett tilalmáról, és éppen ezért a kézdiszéki gyakorlat nem is mond ellent feltétlenül az országos szokásjognak. Arról van szó csupán, hogy a zálogjog mibenlétének felfogásában bekövetkezett Anjou-kori változást követően – miszerint ti. a zálogtárgy kiváltása a kötelezettnek alapvetően nem kötelezettsége, hanem csak joga – már fogalmilag sem igazán lehet kötelezeti késedelemről beszélni, és ilyen formán a *lex commissoria* mint kikötés is értelmezhetetlenné vált lényegében már a 14. század végétől kezdve. Ez azonban nem zárja ki, hogy egy relatíve zárt földrajzi-közigazgatási-jogi környezetben bizonyos életviszonyok kapcsán a felek

⁴⁶ Kolosvári–Óvári 1897: 158–161. o.; Wolf Rudolf (szerk.): Torda városa tanácsi jegyzőkönyve 1603-1678. In Erdélyi Történelmi Adatok VI/1., Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1993, 38. o.

⁴⁷ Szádeczky Lajos (szerk.): Székely oklevéltár V. A Székely Történelmi Pályadíj-alap felügyelő bizottsága, Kolozsvár, 1896, 123-124. o.

⁴⁸ MNL OL P 970 1. No. 49.

⁴⁹ ANR Covasna Fond 52. Familia Kontzei din Caratna, Fasc. 1. fol. 119.; MNL OL E 178 fol. 143.; MNL OL P 1610 48. fol. 34., 76-77.

⁵⁰ Illés József és Ágoston Péter utaltak rá, hogy a zálogkötelezett késedelembe esésének lehetséges jogkövetkezménye volt a zálogtárgy tulajdonának hitelező általi megszerzése, munkájukban párhuzamosan mutattak be két ezzel kapcsolatos különböző szerződési kikötést. Egyrészt tudniillik azt a kikötést, miszerint a zálogtárgyat a kötelezett a fizetési képtelensége esetén köteles volt a hitelezőnek eladni, illetve azt a kikötést, amely alapján a hitelező *ipso iure* tulajdont szerzett a zálogtárgyon az adós által tett *fassio* hiányában is. Újabb tanulmányában Béli Gábor szintén felhívta a figyelmet a jelenségre, e középkori gyakorlat megváltozása egyes lépéseinek áttekintése azonban úgy gondolom, hogy külön tanulmányba kívánkozik és további kutatómunkát igényel. Illés: i.m. 131-132. o.; Ágoston: i.m. 34-35. o.; Béli: i.m. 14-16. o.

szerződéskötési autonómiájának továbbra is része maradjon azokat ilyen kikötés mellett rendezni, ha úgy kívánták. Azért emelném ki, hogy a *lex commissoria* alkalmazási köre vélhetően csak „bizonyos életviszonyok” rendezésére szolgált, mert azok minden felsorolt példában olyan zálogszerződésekhez kapcsolódtak, amelyek alapját már régebb óta fennálló adósság képezte, ahol tehát az adós a zálogtárgy átadásával azonnali biztosítékot adott a tartozás fennállását megelégtelő hitelezőjének, elkerülve ezzel a zálogolásként ismert vagyoni végrehajtási eljárást. Egyúttal pedig az adós kötelezettséget vállalt tartozásának a megszabott határidőn belüli visszafizetésére, amelynek elmulasztása esetére elismerte a zálogjogosult tulajdonszerzését a zálogtárgyon. Az alapul fekvő, irányító jogból fakadó követelésnek ezután tehát volt esedékessége, ezért értelemszerűen a zálogjogosult is kielégítési jogot nyert. Minthogy pedig a jogosult ezt a jogát a főkövetelés esedékessé válása után gyakorolhatta, az maradéktalanul igazodni látszik a járulékoság elvéhez.

A másik ilyen konstrukció pedig az ingó kézizálog. Már a történeti szakirodalom is felfigyelt rá,⁵¹ illetve számos primer forrás is megerősíti,⁵² hogy a zálogképpen lefoglalt vagyontárgyak kiváltásának az adott közösségben volt konkrét határideje, amikor mai fogalmaink szerint a jogosult követelése esedékessé vált, s a zálogtárgy vagy a jogosult tulajdonába került (*lex commissoria*), vagy értékesíthetővé vált (*ius distrahendi*). A jelenség ugyanakkor nem csak a zálogképpen lefoglalás, hanem a szerződéses zálog körében is megfigyelhető. Egy 1615-ös gyulafehérvári perben legalábbis amikor a felperes az általa az alperes anyjának zálogba adott övet akart kiváltani, akkor az alperes azzal védekezett, hogy „nyilván vagyon, hogy az ezüst marhának esztendő s három napja a határideje”,⁵³ vagyis az általuk biztosított követelés szokás szerint ekkor vált esedékessé. Egy 1602-es levélből pedig azt is tudjuk, hogy Besztercén is volt valamiféle határideje a szerződés révén elzálogosított ezüstitárgyak visszaváltásának.⁵⁴ A felek ugyanakkor a szerződésükben egy tetszésük szerint határidőben is megállapodhattak a tartozás megfizetésére és a zálogtárgy visszaváltására vonatkozóan. 1673. augusztus 24-én például Horváth Dávid „kére ökegyelme tekintetes nemzetes kisbúni Bethlen Jánosné Fekete Klára asszonytól azokra az ezüst marhákra kétszáz magyar forintokat id est flor. 200 az jövő 1674 esztendőben esendő Szent Pál fordulásának [január 25.] napjáig ilyen conditioval, hogy tudniillik, hogy ha az praefigált napra ökegyelme Horváth Dávid uram az summát, úgymint az flor. 200 meg nem adhatná, vagy megadni qualitercunque nem akarná, tehát az feljebb specificált ezüst marhák, úgymint mosdókorsóval együtt három capa ezüst pohár az tekintetes nemzetes Fekete Klára asszonyhoz örökösön odavesszen, soha ökegyelme annak utána ki ne válthassa.”⁵⁵

VI. A jog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság

A járulékoság utolsó vizsgálendő megjelenési formája abban nyilvánul meg, hogy az irányító jog megszűnése a járulékos jog megszűnését is maga után vonja. Ez a zálogjog

⁵¹ Bodor György: Egy falutörvény a XIX. század elejéről, 259. o. In *Ethnographia*, 1968/1. szám, 257-260. o.; Wellmann Imre: Közösségi rend és egyéni törekvések a 18. századi falu életében, 443. o. In *Történelmi Szemle*, 1980/4. szám, 376-449. o.; Szálkai Tamás: „...ennek utána executor commissariusok nem lesznek.” Korrupció Biharban, avagy a megszüntetett végrehajtó biztosi tisztség, 73. o. In *Levéltári Szemle*, 2017/1. szám, 64-75. o.

⁵² Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen (szerk.): A magyarországi törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye I-V. In *Magyarországi Jogtörténeti Emlékek 1-5.*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1885-1904, I. 104. o.; III. 554. és 682. o.; Végh Olivér (szerk.): A nagyenyedi fazekasok céhlevele 1648-ból. In *Kós Károly – Faragó József (szerk.): Népmiszereti dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 84. o.*

⁵³ Kovács: i.m. 97. o.

⁵⁴ MNL OL R 373 Beszterce városra vonatkozó iratok, 1. No. 11.

⁵⁵ MNL OL P 56 Bethlen család, IV. fol. 35.

esetében praktikus azt jelenti, hogy az adós teljesítésével és a biztosított követelés megszűnésével együtt a zálogjog is megszűnik.⁵⁶

Annak eldöntéséhez, hogy vajon a kora újkori zálogjog megszűnése kapcsán érvényesült-e a járulékoság elve, célszerű külön-külön megvizsgálnunk, hogy vajon a zálogjoggal biztosított követelés megszűnésének egyes esetei feltétlenül maguk után vonták-e a zálogjognak a megszűnését is.

A biztosított követelése megszűnésének alapesetét a kötelezett szabályos teljesítése jelentette, vagyis egyszerűbben szólva: a felvett kölcsön, vagy a bármilyen más jogcímből eredő tartozás megfizetése az adós részéről. Általánosságban elmondható, hogy ha a zálogkötelezett teljesítette az irányító jogból fakadó kötelezettségét, akkor a követelést biztosító zálogjog is megszűnt.⁵⁷ Az adós által hibátlanul felajánlott teljesítés visszautasításának tilalmáról, illetve annak jogkövetkezményeiről már a középkor óta jogszabályok, illetve szokásjogi normák sora rendelkezett.⁵⁸ Ebben az esetben a zálogkötelezett a tartozás visszafizetése nélkül szabadult a főkövetelés alól, s egyúttal a bíróság kötelezte a zálogjogosultat a zálogtárgy kötelezettnek való visszaadására. Lényegében tehát a biztosított követeléssel párhuzamosan a zálogjog ekkor is megszüntetésre került.⁵⁹ Sőt, a kora újkori Erdélyben a bíróságok jól adatolhatóan *ex tunc* hatállyal mondták ki a főkövetelés és ezáltal a zálogjog megszüntetését: „Deliberatum: Mivel hogy Márkos András és felesége Szőke Anna az zálagos földeket pénzzel megkénálván legitime, nem remítálta Baróthi Tamásnak, per hoc az decretum continentiaja szerint Baróthi Tamás része gratis megyen keziben et cum fructu Baróthi Tamásnak. Az mely zálagos földekből pediglen az fructust post citationem kivette, azt is tartozik restituálni úgy, mint az földet Baróthi Tamásnak Márkos András és felesége.”⁶⁰

Az idézett részlet jelentősége a járulékoság szempontjából abban áll, hogy amint a jogfelfogás a főkövetelés terjedelmébe tartozónak fogta fel a zálogjogosult hasznoszedési jogát, úgy a követelés megszűnésének (megszüntetésének) pillanatától kezdve jogalap nélkülinek tekintették azt, minthogy a követeléssel egyidejűleg a zálogjog is megszűnt.

Noha a rendi magánjog zálogjoga főszabály szerint úgynevezett antichretikus zálog volt, ami azt jelentette, hogy a jogosult nem kamatot kapott az általa nyújtott kölcsön fejében, hanem a zálogba vett jószág hasznait szedhette be,⁶¹ bizonyos szűk körben a *Totsatzung* megjelenésére is találhatunk példát. Ebben a konstrukcióban a zálogjogosult nem a kamatok helyett szedte a zálogtárgy hasznait, hanem azok értékét le kellett vonni a kölcsönösszegeből, azok tehát közvetlenül a tőke törlesztésére fordítottak. Ennek megfelelően amikor a hasznok együttes értéke elérte a kötelezett által egyébként visszafizetendő összeget, azaz a zálogkötelezett az irányító jogból eredő kötelezettségét teljesítette, akkor a zálogjog is

⁵⁶ Bodzási 2011a: 31. o.; Bodzási 2011b: 843. o.; Bodzási 2015: 23. o.

⁵⁷ Néhány példa a zálogjognak a kötelezett teljesítése utáni megszűnésére: ANR Covasna Fond 75. Fasc. 2. fol. 10.; Fond 84. Colectia Vadady Filep Ladislau; Fasc. I. fol. 14v.; MNL OL E 178 fol. 142v.; P 1217 Horváth család, 1. fol. 9v., 10v., 40v.; P 311 XVIII. No. 32v.; XXVI. No. 7.; P 1610 48. fol. 70.

⁵⁸ Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen – Nagy Gyula (szerk.): Magyar törvénytár. 1000-1526. évi törvénycikkek, Franklin-Társulat, Budapest, 1899, 426-427. és 522-523. o.; Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen (szerk.): Magyar törvénytár. Werbőczy István Hármaskönyve, Franklin-Társulat, Budapest, 1897, 207. o.

⁵⁹ Erre vonatkozóan a 16-17. századi joggyakorlat is számos példát szolgáltat: ANR Covasna Fond 31. Scaunul Miclosora, Inv. 2. Fasc. 14. fol. 7., 11v., 32v.; MNL OL R 391 A 16. No. 25.; SZNM K Lsz. 65 886 fol. 1v-2r.; 6v.; Rác: i.m. 131., 161., 231., 236., 245., 252-254. és 264. o.; Dáné Veronka (szerk.): Torda vármegye jegyzőkönyvei I. In Erdélyi Történelmi Adatok IX/1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2009, 299. és 338. o.

⁶⁰ Rác: i.m. 403. o.

⁶¹ Homoki-Nagy 2001: 99-100. o.; Bodzási 2013: 145-146. o.; Homoki-Nagy 2014-2015: 45. o.; Bodzási 2015: 153-154. o.

megszűnt, a zálogtárgy pedig visszakerült a kötelezett birtokába. Bár általánossá a *Totsatzung* a hazai jogban sosem vált, alkalmazását számottevő forrássanyaggal tudjuk adatolni.⁶²

Végül a hitelező egyszerűen le is mondhatott követelése érvényesítéséről, azaz elengedhette a fennálló tartozást, például valamilyen új szerződés egyik feltételeként, egy perbeli egyezség vagy birtokosztály részeként, vagy bármilyen más – nem feltétlenül racionális vagy gazdasági szempontból értékelhető – okból. Az irányító jogból eredő követelés ilyen módon való megszűnte szintén együtt járt az azt biztosító zálogjog megszűntével. Például: „Miklós Benedek uram Veres Sámuel uramnak az praespecificatusnak kibocsátotta egy szántóföldét az kézdiszéki dálnaki felső határban, Veres Márton senior vicinumában, Mocsár nevű helyben, mely föld volt Miklós Benedek uramnál zálogképpen pro flor. 5 den. 60. Az középső mezőben is Döllő mellett való földek belső állát Veres János vicinumjában, az mely is volt Miklós Benedek uramnál zálogképpen pro flor. 5. [...] Az nevezett földeket is csak atyafiságnak tekintetere nézve bocsátotta ki Miklós Benedek uram.”⁶³

Az elmondottak alapján tehát egyértelmű, hogy a biztosított követelés megszűnése minden esetben maga után vonta a zálogjog megszűnését is. Arra azonban fel kell hívnom a figyelmet – ahogyan azt korábban Imling Konrád is megtette –, hogy a zálogjog járulékosága csupán azt jelenti, hogy a zálogjog függ a követeléstől, de ez fordítva nincs így, és a követelés mint főjog sorsa nem függ a zálogjog mint járulékos jog sorsától, ezért is mondjuk a járulékoságot az egyik jognak a másiktól való egyoldalú függőségének.⁶⁴ Ennek megfelelően a követelés megszűnése mindenképpen megszüntette a zálogjogot, de a zálogjog megszűnése nem szüntette meg feltétlenül a követelést.

A zálogjog ugyanis például úgy is megszűnhetett, hogy a zálogjogosult az alapul fekvő követelésének fenntartása mellett lemondott a zálogjogáról. Ennek kétségtelenül leggyakoribb esetét az jelentette, amikor a kötelezett a jogosult követelésének biztosítására valamilyen másik biztosítékot adott, amiért cserébe a jogosult lemondott a zálogjogáról az eredeti zálogtárgy vonatkozásában. Ha a zálogjogosult a zálogtárgyhoz zálogolás (tehát korábban fennálló adósság, károkozás vagy normaszegés miatti lefoglalás) révén jutott és a kötelezett (megzálogolt személy) a zálogtárgy helyébe kezest vagy kezéseket – tehát személyi biztosítékot – állított, akkor a jogosultnak nem csak joga, hanem kötelessége is volt a zálogtárgyat a kötelezettnek visszaadni, zálogjogáról lemondani. Ellenkező esetben a zálogtárgy jogalap nélküli visszatartásáért hatalmaskodásban marasztalta el a zálogjogosultat a bíróság.⁶⁵ Ez az eljárásjogi jellegű szabály azonban természetesen a biztosított követelésre semmiféle hatással nem volt, az továbbra is változatlanul fennállt. A megzálogolt személy a Hármaskönyv szerint a lefoglalt dolog helyett nem csak személyi biztosítékot – azaz kezest –, hanem dologi biztosítékot – vagyis egy másik zálogtárgyat – is felajánlhatott a jogosultnak.⁶⁶ Az eredeti zálogtárgyon fennálló zálogjogról való lemondás tehát az eredeti zálogtárgynak egy másikra cserélése révén is megvalósulhatott, amellyel párhuzamosan természetesen az eredeti zálogtárgy helyett adott dolgon jött létre zálogjog, ismételen a biztosított követelés fennmaradása mellett.

Az is elképzelhető volt ugyanakkor, hogy a zálogjogosult úgy bocsátotta vissza a zálogtárgyat a kötelezett birtokába – például atyafiúi szeretetből –, hogy az a követelését csak

⁶² MNL OL P 1610 48. fol. 119-120.; P 1868 IV. 37. fol. 238r.; IV. 39. fol. 333.; Szilágyi Sándor (szerk.): Erdélyi országgyűlési emlékek V. MTA Könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1879, 467. o.

⁶³ MNL OL P 1217 1. fol. 45.

⁶⁴ Imling Konrád: A zálogjog. In Fodor Ármin (szerk.): Magyar magánjog II. Singer és Wolfner, Budapest, 1905, 625. o.

⁶⁵ MNL OL R 363 Székely székek törvényszéki iratai, 2. fol. 3v.; Rác: i.m. 232., 253., 369. és 388. o.; SZNM K Lsz. 65 854 fol. 49., 62v.; Lsz. 65 886 fol. 8v., 57r., 87r.

⁶⁶ Kolosvári – Óvári 1897: 418-419. o.; Demény Lajos et al. (szerk.): Székely oklevéltár. Új sorozat I-II. Kriterion Kiadó, Budapest-Bukarest, 1985-1994, I. 245. o.; II. 30. és 273. o.; MNL OL R 298 11. fol. 17v.

részlegesen, vagy egyáltalán nem teljesítette. Ha pedig a zálogjogosult ezzel párhuzamosan nem mondott le a zálogjog által biztosított követelésére vonatkozó igénye érvényesítéséről, akkor az természetesen továbbra is fennmaradt a zálogjog megszűnése ellenére.⁶⁷

VII. Összegzés

A kora újkori zálogjog járulékoságát 16-17. századi erdélyi levéltári források áttekintése révén vizsgálva úgy gondolom, a szakirodalomban eddig elfogadott nézettel ellentétes következtetésre juthatunk. A zálogjog ugyanis szemmel láthatóan e korszakban egy alapul fekvő személyes követelés biztosítására szolgált, létrejötte, fennállása és megszűnése attól függetlenül elképzelhetetlen volt. Igaz ez a szakirodalom által fókuszba helyezett ingatlan kézzzálogra és más zálogkonstrukciókra egyaránt. A feltárt források segítségével ez a járulékoság olyan részletszabályokban is tetten érhetőnek bizonyult, mint a szavatosságvállalás érvényesítése vagy az alzálogba adhatóság. Sőt, valójában még a zálogjogosult kielégítési jogának a korábbi szerzők által sokat hangoztatott hiánya is sokkal inkább a zálogjog járulékos jellegére mutat, mintsem hogy azt cáfolná, csakúgy, mint a zálogjog megszűnésének különféle esetei. Véleményem szerint a levéltári források kutatásba való bevonása révén a magyar rendi magánjog számos további feltáratlan területe válhat rekonstruálhatóvá, de még a megválaszoltak hitt kérdésekre is adható egy forrásközpontú, célzott kutatáson alapuló adekvát válasz, amely talán a modern jogintézmények vizsgálatához is szolgálhat tanulságokkal. Ilyen a kora újkori zálogjog járulékoságának megítélése is, amely zálogjog tehát véleményem szerint a korábbi koncepcióval ellentétben egyértelműen járulékos jognak tekinthető.

Felhasznált források és irodalomjegyzék

1. Levéltári források

Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Covasna (ANR Covasna)

Fond 31. Scaunul Miclosora

Fond 52. Familia Kontzei din Caratna

Fond 55. Familia Vajna din Pava

Fond 57. Familia Bogdan din Mărtineni

Fond 60. Familia Zambler din Cernatul de Jos

Fond 75. Colecția de documente al Muzeului Județean din Sfântu Gheorghe

Fond 76. Colecția Balazs Martin

Fond 84. Colecția Vadady Filep Ladislau

Fond 88. Colecția Szorsei Vincențiu

Fond 89. Colecția Tuzson Joan

Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Harghita (ANR Harghita)

Fond 11. Parochia Romani-Catholică Gheorgheni

Fond 26. Scaunul filial Giurgeu

Fond 302. Familia Both din Căpâlnița

Fond 352. Colecția Kovacs Denes

⁶⁷ ANR Covasna Fond 57. Familia Bogdan din Mărtineni, Fasc. 17. fol. 5.; Fond 88. Fasc. 2. fol. 18.; ANR Harghita Fond 26. No. 6. fol. 57r.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
Magyar kincstári levéltárak (E szekció)
Magyar Kamara archívuma
E 178 Archivum familiae Hadnagy

Magánlevéltárak (P szekció)
Családi fondok, levéltárak
P 56 Bethlen család
P 311 Hatfaludy család
P 702 Wesselényi család
P 970 Asbóth család
P 972 Daniel család
P 990 Fiáth család
P 1217 Horváth család
P 1610 Lázár család
P 1868 Rhédey család
P 1995 Mikó család

1526 utáni gyűjtemény (R szekció)
Erdélyre vonatkozó gyűjtemények
R 298 Erdélyi iratok
R 363 Székely székek töredékes törvényszéki iratai
R 373 Beszterce városra vonatkozó iratok
R 391 Hunyad megyei gyűjtemény

Székely Nemzeti Múzeum (SZNM)
Könyvtár (K)
Lsz. 65 854 Orbaiszéki egyházi bíraskodási jegyzőkönyvek
Lsz. 65 886 Orbaiszéki törvénykezési jegyzőkönyvek

2. Kiadott források

Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1927.

Compilatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, Claudiopoli, 1669.

Dáné Veronka (szerk.): *Torda vármegye jegyzőkönyvei I.* In *Erdélyi Történelmi Adatok IX/1.*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2009.

Demény Lajos – Pataki József – Tüdős S. Kinga (szerk.): *Székely oklevéltár. Új sorozat I–II.* Kriterion Kiadó, Budapest–Bukarest, 1985-1994.

Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen (szerk.): *A magyarországi törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye I-V.* In *Magyarországi Jogtörténeti Emlékek 1-5.*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1885-1904.

Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen (szerk.): *Magyar törvénytar.* Werbőczy István Hármaskönyve, Franklin-Társulat, Budapest, 1897.

Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen – Nagy Gyula (szerk.): Magyar törvénytár. 1000-1526. évi törvénycikkek, Franklin-Társulat, Budapest, 1899.

Kovács András (szerk.): Gyulafehérvár város jegyzőkönyvei. Gyulafehérvár város városkönyve 1588-1674, Gyulafehérvár város törvénykezési jegyzőkönyvei 1603-1616. In Erdélyi Történelmi Adatok VI/2., Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1998.

Rácz Balázs Viktor (szerk.): Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvek (1679-1701). Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2023.

Szabó Károly (szerk.): Székely oklevéltár II. Demjén Imre egyetemi könyvtáros bizománya, Kolozsvár, 1876.

Szádeczky Lajos (szerk.): Székely oklevéltár V. A Székely Történelmi Pályadíj-alap felügyelő bizottsága, Kolozsvár, 1896.

Szilágyi Sándor (szerk.): Erdélyi országgyűlési emlékek V. MTA Könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1879.

Tüdős S. Kinga – Rüszt-Fogarasi Enikő (szerk.): Erdélyi testamentumok I-V. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2003-2014.

Végh Olivér (szerk.): A nagyenyedi fazekasok céhlevele 1648-ból. In Kós Károly – Faragó József (szerk.): Népmiszereti dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983.

Wolf Rudolf (szerk.): Torda városa tanácsi jegyzőkönyve 1603-1678. In Erdélyi Történelmi Adatok VI/1., Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1993.

3. Szakirodalom

Ágoston Péter: A magyar zálogjog története. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1905.

Béli Gábor: Pénzkölcsön, zálogkölcsön a régi magyar jogban a Hármaskönyv megjelenéséig. In Acta Universitatis Szegediensis: Forum: Acta Juridica et Politica, 2019/1. szám, 5-26. o.

Bodzási Balázs: Járulékoság és absztrakció a zálogjogban. Jogi Tanulmányok 2011/1. szám, 27-59. o.

Bodzási Balázs: A zálogjogi szabályozás gazdasági és jogpolitikai háttere. In Jog – Állam – Politika, 2012/3. szám, 71-85. o.

Bodzási Balázs: Zálogjog a feudális magyar jogban. In Jog – Állam – Politika, 2013/1. szám, 143-158. o.

Bodzási Balázs: Alzálogjog a régi és a mai magyar magánjogban. In Csőd – Felszámolás – Reorganizáció, 2014/3-4. szám, 39-47. o.

Bodzasi Balázs: A zálogjog és a biztosított követelés közötti viszony, különös tekintettel a zálogjog nem-járulékos formáira. PhD disszertáció, SZTE ÁJK, Kézirat, Szeged, 2015.

Bodor György: Egy falutörvény a XIX. század elejéről. In *Ethnographia*, 1968/1. szám, 257-260. o.

Csizmazia Norbert – Gárdos István: Az önálló zálogjogról kodifikációs szempontból. In *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2007/3. szám, 32-41. o.

Dezső Gyula: A járulékoság kérdése a zálogjogtanban. In *Magyar Jogi Szemle*, 1930/8. szám, 294-303. o.

Dósa Elek: Erdélyhoni jogtudomány II. k. n, Kolozsvár, 1861.

Gárdos István: Az önálló zálogjog jogi természetéről. In *Polgári Jog* 2017/11. szám, <https://gmtlegal.hu/cikkek/az-onallo-zalogjog-termeszeterol.php?kid=3&did=291> (2024. augusztus 4.)

Gárdos Péter: Észrevételek a Ptk. tervezett módosításának egyes zálogjogi és kötelmi jogi rendelkezéseihez. In *Polgári jog* 2016/5. szám <https://gmtlegal.hu/cikkek/eszrevetelek-a-ptk-tervezett-modositasanak-egyeb-zalogjogi-es-kotelmi-jogi-rendelkezeseihez.php?kid=1&did=275> (2024. augusztus 4.)

Gellén Klára: Az önálló zálogjog alkalmazása a jelzálog-hitelezés gyakorlatában. In *Jogelméleti Szemle*, 2002/4. szám, <https://jesz.ajk.elte.hu/gellen12.html> (2024. augusztus 8.)

Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből II. Athenaeum, Budapest, 1900.

Homoki-Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig. JATE Press, Szeged, 2001.

Homoki-Nagy Mária: A magyar szerződési jog fejlődése a késő rendiség korában. In *Jogtörténeti Szemle*, 2014–2015/4-1. szám, 44-50. o.

Illés József: A magyar szerződési jog az Árpádok korában. In *Magyar Jogászegyleti értekezések* 22/4., Franklin-Társulat, Budapest, 1901.

Imling Konrád: A zálogjog. In Fodor Ármin (szerk.): *Magyar magánjog II.* Singer és Wolfner, Budapest, 1905.

Iványi Béla: *Magyar alkotmány- és jogtörténeti jegyzetek.* Szent István Társulat, Szeged, 1929.

Medicus, Dieter: Die Akzessorietät im Zivilrecht. In *Juristische Schuldung*, Vol. 10., 1971, pp. 497-504.

Szálkai Tamás: „...ennek utána executor commissariusok nem lesznek.” Korrupció Biharban, avagy a megszüntetett végrehajtó biztosi tisztség. In *Levéltári Szemle*, 2017/1. szám, 64-75. o. <https://doi.org/10.30716/RSZ/2017/1/22>

Szalóki Gergely: A biztosítéki jog fejlődésének lehetséges irányai. In Jogelméleti Szemle, 2011/1. szám, (<https://jesz.ajk.elte.hu/szaloki45.html>) (2024. augusztus 4.)

Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933.

Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. Grill Károly Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1919.

Tóth Gábor Márton: A különvált zálogjog egyes kérdéseiről. In Themis 2014/2. szám, 312-348. o.

Wellmann Imre: Községi rend és egyéni törekvések a 18. századi falu életében. In Történelmi Szemle, 1980/4. szám, 376-449. o.

Zalán Kornél: A régi magyar zálogbirtok és mai jogunk. In A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriumának Kiadványai 3., Dunántúl R.-T. Egyetemi Nyomdája, Pécs, 1931.